

Mustafa Remzi (2020). *Millî Cinayetler Koleksiyonu ve Diğer Hikâyeler*. (Haz. Fatih Özdemir). Ankara: Akçağ Yayınları. 217 s.

Nilüfer ÖZTÜRK AYKAÇ*

Türk edebiyat tarihimizin pek bilinmeyen simalarından olan Mustafa Remzi'nin gizli kalmış birçok hikâyesi, Fatih Özdemir'in titiz çalışmasıyla günümüz alfabesine aktarılarak yazın dünyasına kazandırılmıştır. Özdemir'in *Türk Romanında Ruslar* adlı doktora çalışmasını yazdığı dönemde ilgisinin uyandığı Mustafa Remzi, yine onun tespitiyle, İstanbul'da yaşayan Beyaz Rus mültecilere ilk değinen kalemlerden olması sebebiyle de dikkate değerdir. Nitekim "Pastacı Kız" adlı hikâyesi, Beyaz Rus mültecilerin bir yönünü konu edinmesi açısından önem arz etmektedir. Genel olarak bakıldığında, bu eserde yer alan tüm hikâyelerde toplumsal cinsiyet, kadın-erkek ilişkileri, İstanbul eğlence hayatı, aile hayatı, mahalle kültürü gibi temaların işlendiği görülmekte ve Özdemir'in kaleme aldığı "Sunuş"

bölümünde bu hususlara vurgu yapılmaktadır.

Fatih Özdemir'in bu çalışması; Mustafa Remzi'nin metinlerini gün ışığına çıkarmanın yanında dönemin toplumsal yaşantısına, toplumsal dönüşüme ve bu dönüşümün sancılı süreçlerine ışık tutması yönüyle yalnızca edebiyat değil, edebiyat sosyolojisi açısından da kıymetlidir. Özdemir'in de "Sunuş" kısmında dikkati çektiği gibi, Mustafa Remzi'nin bu metinleri yazarken popülerlik ve kâr elde etme gibi amaçlara hizmet ettiği, bu sebeple edebî değer ve hassasiyetin öncelikli hedefleri arasında yer almadığı açıkça görülse de, her şeye rağmen söz konusu hikâyelerin içerdikleri toplumsal yaşam unsurları sayesinde *özgün* bir nitelik taşıdıkları söylenebilir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.
e posta: dr.nilufer@hotmail.com ORCID: 0000-0003-2469-0758

Mustafa Remzi'nin hayatı hakkında dile getirilebilecek şeyler hayli sınırlı olmakla birlikte, Özdemir'in ulaştığı bilgiler yazarın kimliğine ve yaşantısına dair az çok bir çerçeve oluşturmayı mümkün kılmaktadır. 1894-1956 yılları arasında yaşadığı, Millî Kütüphane kataloglarında soyadının Köktürk şeklinde yer aldığı, bir dönem yurt dışında kurumsal bir görevde bulunduğu ve bu görevine binaen 1927 yılında kendisinden talep edilen ve Ziraat Vekâleti tarafından yayımlanan bir raporu olduğu kimliğine dair edinilen bilgilerdendir. Özdemir'in Erol Üyepazarcı'nın çalışması vasıtasıyla aktardığı bu bilgiler bize, Mustafa Remzi'nin yaşadığı dönem itibariyle Osmanlı'nın ve Türkiye'nin değişimine şahitlik ettiğini, yurt dışında bulunmasının kendisine karşılaştırmalı bir kültür ve toplum analizi yapma imkânı verdiğini düşündürmektedir. Zira hikâyelerinde, kadın-erkek ilişkileri başta olmak üzere toplumsal hayatın türlü veçhelerine ilişkin çarpıcı tespitleri bulunduğu açıkça görülmektedir.

“Millî Cinayetler Koleksiyonu” başlığı altındaki iki hikâye ve “Diğer Hikâyeler” başlığı altındaki 13 hikâye, “Sunuş” kısmıyla birlikte eserin bütünü oluşturulmaktadır. “Diğer Hikâyeler” kısmında yer alan metinler, doğrudan kadın-erkek ilişkileri ve erkeklerin kadınlara düşkünlüğü üzerine kuruludur. Mustafa Remzi'nin “Millî Cinayetler Koleksiyonu” kapsamındaki iki hikâyesi olan “Kâğıthane Cinayeti” ve “Venedik Sokağı Cinayeti” de, cinayeti konu edinmesine rağmen gayrimeşru kadın-erkek ilişkilerinin dâhil edildiği bir içerik taşımaktadır. Zira cinayetlerin her ikisinde de erkeğin kadınlara düşkünlüğü, cinayetlerin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

1920'li yılları toplumsal hafızaya taşıyarak canlı kılan bu hikâyeler, Escarpit'in (1992) işaret ettiği edebiyat ve toplum arasında kurulacak bağlara çeşitli açılardan gönderme yapmaktadır. Aile hayatı, evlilik hayatı, boş zaman etkinlikleri, eğlence hayatı, iş yaşamı, arkadaşlık ilişkileri, kadın-erkek ilişkileri gibi konular bu bağlamdaki ana inceleme düzeyleri olarak öne çıkarken, bu alanlara dair hikâyelerde derinlemesine bir inceleme dikkati çekmemektedir. Bunun yerine, farklı hikâyelerde ve farklı kurgularda kendini yineleyen şey; ekseriyetle kadının, bazen de erkeğin evlilik dışındaki cinsel münasebetlerle gündeme gelmesi ve bunların genellikle kötü bir sonla neticelenmesidir. Kimi zaman hikâye sunuşlarında doğrudan, kimi zamansa dolaylı olarak bu tür ilişkileri tasvip etmediğini ifade eden Mustafa Remzi, hayat kadınlığını tercihen veya zorunluktan benimsemek durumunda kalan kadınları anlatılarında çoğunlukla merkeze oturtur. Hatta “Günahkâr Kadınlar” ismini taşıyan hikâyede bu kadınlara dair bir sınıflandırma yaparak toplumsal tip adına da önem taşıyan bir katkıda bulunmuştur. “Kız fahişeler, kocalı fahişeler, randevu kadınları, umumi kadınlar” adı altında dört ana gruba ayrılan bu kadınlar, “hayat kadınlığını tercih edip sebepleri, yaşam tarzları, vesikaya sahip olup olmamaları, eşlerinin bulunup bulunmaması” gibi unsurlar ekseninde kategorilere ayrılmıştır. “Çapkın Kız” isimli hikâyesinde kız fahişelere, “Dul Kadının Esrarı” adlı hikâyesinde kocalı fahişelere, “Günahsız Fahişe” ve “Damat Bey” adlı hikâyelerinde randevu kadınlarına dair daha fazla bilgi bulunduğunu ifade eden Mustafa Remzi, bu yolla Ulus Baker'in dikkati çektiği (2010) edebiyatın toplumsal tip üretme zenginliğini akla getirmektedir. Baker özellikle edebiyat ve sinema üzerinden toplumsal hayatı

kurguyla ve sanatsal bir dille ifade etmenin, topluma dair gerçekçi ve kimi zaman toplumbilimde dahi rastlanmayan ölçüde sağlam analizler yapmaya imkân tanıdığına işaret etmektedir. Mustafa Remzi'nin tasvirleri bu denli zengin bir tiplileştirmeyi içermese dahi gündeme getirdiği temalar, olaylar, karakterler özelindeki yaşantılar daha geniş bir toplumsallığı ifade etmektedir. Zira anlatılan her bir hayat kadını tipi, hem kişilik özellikleri hem de bulunduğu toplumsal koşullar nezdinde anlaşılmalıdır.

Hikâyelerde kadın ve erkeklerin birbirine hitap şeklinde dikkati çeken Fransızca unsurlar, Fransız etkisinin yalnızca entelektüel hayata değil toplumsal hayata da sirayet ettiğini hissettirmekte; bu yolla, Batı etkisindeki dönüşüm dinamiklerinin özellikle gençlerin dilini bozduğuna vurgu yapılmaktadır. Bunlara ek olarak ekonomik çalkantıların aile ilişkilerini ve toplumsal ahlakı bozucu niteliği, eserdeki çoğu hikâyede vurgulanmıştır. Bu vurgu, “Damat Bey” isimli hikâyede “düşkün” bir kadının bu halini müşterisi ve hikâyenin ana karakteri olan erkeğe anlatışında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Ben bu hayata nasıl mı düştüm? dedi.

Bundan iki sene evvel biricik bir kocam vardı. Bu babasından kalan çok büyük bir mirası bitiverdi. Bir müddet onunla beraber yaşadık. Hazıra ne dayanır. Paralar yavaş yavaş suyunu çekiyordu. Nihayet bir gün oldu ki beş para bile kalmadı: Kocam artık çok sıkıntı çekiyordu. Her dakikası ah, of içinde geçiyordu. Bazen gözleri meçhul yerlere dikiliyordu. Nihayet bir gün onu yatağında ölmüş buldum. İntihar etmişti. Tentürdiyodu içmiş ve nihayet kendine kıymıştı. İşte o zaman hayatımda yegâne dayandığım adam yeryüzünden kalkmıştı. Bir annem vardı. Elimizde birikmiş beş on parayı yemeye başladık. Kocam intihar ettiği zaman birçok gazete muharrirleri gelip beni isticvab ettiler. Benden bahsediyorlardı. İşte bu yüzden muharrirleri sevdim. Onun hepsiyle kur yapmaya başladım.” (s. 78)

Bu anlatıda düzenli bir aile ilişkisine sahip bir kadının, ekonomik gerekçeler ve geçim kaygısı sebebiyle kocasının intihar etmesinin ardından “kötü yol” a düşüşü anlatılmaktadır. Dolayısıyla ekonomik düzenin, dönemin aile yaşantısındaki merkezî rolüne ve sosyal yaşamın diğer unsurlarının bununla olan bağına gönderme yapılmaktadır. Böylelikle bir kadının 1920’lerin İstanbul’undaki hayatta kalma mücadelesi, dul bir kadının art niyetli erkeklerin tehdidine açık hale gelişi, geçim kaynağı sağlayamadıkça hayatta kalmak adına hayat kadınlığını seçmek zorunda kalışı gibi şeyler kurgusal bir anlatıyla gündeme taşınmakta ve bu toplumsal sorunlarla yüzleşilmektedir. Görüldüğü gibi hikâyelerde anlatılanlar, aslında popülerlik etiketinin ardında derin toplumsal yaralara ve değişim sancularına ayna tutmaktadır.

Mustafa Remzi'nin hikâyelerinde İstanbul yaşantısına, özellikle de eğlence hayatına ilişkin detaylar da öne çıkmaktadır. Kent yaşantısının değişen tarzı, Osmanlı Devleti'nin çokkültürlü kimlik politikasını temsil eden farklı etnik kimliklerden karakterler ve onların yaşantısı, İstanbul özelinde bazı semtler ve

kent kimliğine dair ipuçları metinlerde kent-toplum ilişkisine ait dikkat çekici unsurlardır. Bu yönüyle eser, edebiyatta kent ve mekân temsiline dair önemli bir kaynak olmaktadır. Yaşanan toplumsal değişimin mekânlara yansımalarının bir temsili olarak mahallelerdeki değişim, “Genç Mektupları” adlı hikâye kapsamındaki “Esrarengiz Merdiven” kısa hikâyesine şu şekilde yansımıştır:

“Son zamanlarda şehrimizin, daha doğrusu Beyoğlu tarafının meşhurlaşan bir semti var: Feridiye.

Bu mahal eskiden hiçbir ehemmiyeti haiz değildi. Ve Feridiye denildiği zaman insanın aklına bir mahalleden başka bir şey gelmezdi. Fakat şimdi Feridiye dendi mi mefkurede neler canlanıyormuş neler.

Bu mahalli ben de ekseri kimseler gibi adi bir mahalle olarak bilirdim. Fakat son zamanlarda gazetelerimizin her birinde beş on satırlık birer mevki işgal eden mahal-i mezkûr bir umumi haneler mıntıkası olmuş, dört bir etrafı sârî hastalıklı mahalleler gibi kordonlar, eş örgüler ile ihata edilmiş, sokağın mebdei ile müntehasına birer polis mevki ikame etmişler. Bu gibi tedbir başka hangi sokaklarımızda var. Bu hassasiyet acaba niçin? Bunlar hep cây-ı merak şeyler.” (s. 207)

Mustafa Remzi, kitapta yer alan hikâyelerin bazılarının girişine kendisi bir sunuş bölümü hazırlamış ve ilgili hikâyelerden hareketle dönemin toplumsal değişimine olan itirazlarını dile getirmiştir. Bunların en dikkat çekenlerinden biri, toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında anlam kazanan ve kadının değişen rollerine ilişkin olandır. Aynı zamanda bir toplumsal tip olarak değerlendirilebilecek bir tasviri de içinde bulunduran “İstanbul Kadını” adlı kısa hikâyede, Türk (İstanbullu) kadınların meslek ve uzmanlık kazanmasına, çalışma hayatına dâhil olmasına ve bunun neticesinde erkeklerin hem işini hem de ev konforunu kaybedeceğine ilişkin sitemlerde bulunulmuştur:

“Bugünün Türk kızı çok mütefekkir yetişiyor. Avukatlar, hâkimler, kimyagerler artık kadınlardan da var.

Gazete ilanlarına göz gezdirdiğimiz zaman görüyoruz ki: ‘Dört hanım memureye lüzum vardır’, ‘Lisan bilen iki hanım isteniliyor’, ‘Lisan aşına bir kâtip alınacaktır. Hanımlar tercih edilir.’ İşte hep bunlar ortada iken anlaşılıyor ki bu gidişle birkaç sene sonra erkeklere iş yok...

O zaman artık bizim yani erkeklerin işimiz, ev süpürmek, ocağa yemek vermek, sofrayı kurmak ve elinde erzakıyla gelecek hanımımızı dört gözle kapı dibinde beklemek olacak!...” (s. 216-217)

Aynı hikâyede; değişen rollerine ek olarak salon danslarına, yemeli-içmeli etkinliklere, Rum, Ermeni, Acem gibi dönemin farklı kültürlerine has yaşam tarzlarına Türk kadınlarının da dâhil oluşunun hayıflanılarak dile getirilmesi, gündelik hayata dair bu hızlı değişimden Mustafa Remzi'nin pek memnun olmadığını göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında, imparatorluktan ulus devlete dönüşen bir uzantıdaki türlü değişimler ve bunların sebep olduğu belirsizlik, hikâyelere yansıyan olay ve temaların arkasındaki sebeplerdendir. Bu bağlamda düşünüldüğünde, bir nevi sosyal tarih belgesi olma niteliğini taşıyan hikâyelerin toplandığı bu eser, zihni yormayan, bir solukta okunan, topluma dair önemli çıkarımlar sunan bir kaynak olma vasfına sahiptir.

KAYNAKÇA

BAKER, U. (2010). *Kanaatlerden İmajlara*. İstanbul: İletişim Yayınları.

ESCARPİT, R. (1992). *Edebiyat Sosyolojisi*. (Çev. H. Portakal). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mustafa Remzi (2020). *Millî Cinayetler Koleksiyonu ve Diğer Hikâyeler*. (Haz. F. Özdemir). Ankara: Akçağ Yayınları.